

Magdalena Zdunek
Biblioteka Narodowa w Warszawie

SPOJRZENIE NA PRASĘ I CZASOPISMA PODLASIA

[rec. *Prasa regionalna i lokalna na terenie województwa podlaskiego w latach 1989–2010. Szkice i materiały*, red. Jadwiga Sadowska, Katarzyna Sawicka-Mierzyńska, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2013, ss. 295]

Publikacja *Prasa regionalna i lokalna na terenie województwa podlaskiego w latach 1989–2010* pod redakcją Jadwigi Sadowskiej i Katarzyny Sawickiej-Mierzyńskiej jest cennym źródłem informacji na temat czasopism regionalnych, które są wyrazem działalności społeczno-kulturalnej lokalnych środowisk województwa podlaskiego. Omawiana publikacja w znaczący sposób uzupełnia i pogłębia zagadnienia dotychczas pozbawione szczegółowego opracowania. W latach 1998–2011 pojawiały się jedynie artykuły częściowo poruszające tę tematykę oraz w latach 2000–2002 ukazały się opracowania omawiające czasopisma z terenu południowego i południowo-wschodniego Podlasia, dzięki działalności Instytutu Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach.

Zasady doboru czasopism do opracowania zostały ustalone według zasięgu terytorialnego, który obejmuje granice współczesnego województwa podlaskiego (od 1999 roku). Natomiast drugim ważnym kryterium jest zasięg chronologiczny publikacji, który obejmuje lata 1989–2010, choć w niektórych przypadkach uwzględnia również okres wcześniejszy. Jako cezura został wyznaczony rok 1989 ze względu na zmiany społeczno-ustrojowe, które wówczas nastąpiły. Wśród najważniejszych dla rozwoju czasopism należy wymienić zniesienie cenzury państwowej, początek wolnego rynku, a co za tym idzie, rynku wydawniczego, który dzięki temu zaczął się od tego czasu intensywnie rozwijać. Kolejnym istotnym motorem dla rozwoju prasy lokalnej była reforma samorządowa przeprowadzona w 1990 roku. Nie uwzględniono w opracowaniu gazetek szkolnych z powodu braku rzetelnych źródeł na ich temat oraz czasopism branżowych, nie mających żadnego związku z regionem Podlasia.

Do ustalenia listy czasopism zaprezentowanych w tej publikacji posłużyły bibliograficzne bazy danych Biblioteki Narodowej oraz bibliotek białostockich, w tym szczególnie Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego i Biblioteki Uniwersyteckiej w Białymstoku. Wykaz obejmuje 385 tytułów czasopism nowych lub wznowionych po 1989 roku na terenie województwa podlaskiego, w tym 64 stanowią nowe czasopisma naukowe, a 278 czasopisma lokalne. Wartościowym elementem opracowań są spisy bibliograficzne tych czasopism.

Recenzowane wydawnictwo monograficzne jest efektem pracy naukowej osób wywodzących się z kilku instytucji, które mają swój wkład w wydawanie i/lub gro-

madzenie czasopism naukowych i regionalnych województwa podlaskiego: Zakładu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Instytutu Filologii Polskiej oraz Biblioteki Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, Uniwersytetu Medycznego i Biblioteki Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, a także Biblioteki Publicznej im. Marii Konopnickiej w Suwałkach.

Opracowanie jest pierwszym z planowanych przez Zakład Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu w Białymstoku prac na temat prasy województwa białostockiego z okresu powojennego. Następną publikacją będzie dotyczyć prasy z lat 1944–1975 oraz prasy województwa białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego z lat 1975–1998.

Praca zbiorowa składa się z 7 prac, które swoją tematyką omawiają najważniejsze zagadnienia, oraz indeksów osobowego i geograficznego. Trzy opracowania mają charakter ogólny:

1. J. Sadowska, *Prasa regionalna i lokalna na terenie województwa podlaskiego w latach 1989–2010*,
2. K. Hościło, *Podlaskie czasopisma naukowe w latach 1990–2010*,
3. K. Sawicka-Mierzyńska, *Białostockie czasopisma kulturalno-literackie po 1989 roku*.

Natomiast pozostałe cztery prace omawiają historię wybranych dwóch czasopism naukowych oraz regionalnych:

1. K. Hościło, „*Białostoczczyzna*” – regionalne czasopismo naukowe,
2. J. Łobaczewska, „*Rocznik Akademii Medycznej w Białymstoku*” w latach 1955–2005,
3. E. Krzyżanowska, „*Tygodnik Suwalski*” – pismo trzech epok,
4. M. Piszczatowska, „*Goniec Knyszyński*”.

Artykuły z pierwszej grupy wzajemnie się uzupełniają prezentując podstawowe informacje na temat prasy regionalnej i lokalnej, czasopism naukowych oraz kulturalno-literackich z tego terenu. Znaczne zmiany społeczno-ustrojowe i ekonomiczne zapoczątkowały od 1990 roku nowy etap w rozwoju prasy w Polsce, gdyż rynek wydawniczy uległ decentralizacji oraz prywatyzacji. W województwie podlaskim w okresie 1989–2010 liczba tytułów wzrosła 3,5 krotnie, ale w stosunku do ogółu prasy w kraju wskaźnik procentowy jest niski, gdyż rzadko przekracza 2,5%. Jadwiga Sadowska wśród kryteriów decydujących o zakwalifikowaniu pisma do grupy prasy regionalnej lub lokalnej wymienia za „Encyklopedią wiedzy o prasie” następujące: „(...) ukazywanie się poza centralnym ośrodkiem życia społecznego, kulturalnego i politycznego; skoncentrowanie się na tematyce ograniczonej do pewnego obszaru; oparcie się na zespole autorskim związanym z tym obszarem”¹. Według tych kryteriów została

¹ J. Sadowska, *Prasa regionalna i lokalna na terenie województwa podlaskiego w latach 1989–2010*, w: *Prasa regionalna i lokalna na terenie województwa podlaskiego w latach 1989–2010*. Szi-

omówiona prasa na terenie województwa podlaskiego, czyli miejsca wydania, rodzaju wydawców, tematyki oraz częstotliwości ukazywania się czasopism. Artykuł zawiera „Alfabetyczny wykaz nowych i wznowionych czasopism regionalnych i lokalnych województwa podlaskiego z lat 1989–2010 według miejsca wydania”. Niestety, przez nieuwagę w tym wykazie nie wystąpił tytuł „Tygodnika Suwalskiego”, który został uwzględniony w części opisowej. W omówieniu pominięto dane dotyczące cyfryzacji, czyli to, które z omawianych tytułów prasy występują równolegle w wersji papierowej i elektronicznej, a także na temat ich dostępności w bibliotekach cyfrowych.

Kamila Hościło w swojej pracy o *Podlaskich czasopismach naukowych w latach 1990–2010* omówiła je według instytucji naukowych – wydawców, do których należą głównie szkoły wyższe z Uniwersytetem w Białymstoku i Politechniką Białostocką na czele, gdyż 80% tytułów jest wydawanych w Białymstoku. Omówienie zawiera alfabetyczny i chronologiczny wykaz podlaskich czasopism naukowych oraz ich profil tematyczny, gdzie najwięcej jest czasopism z zakresu historii i ekonomii, drugą grupę stanowią wydawnictwa ciągle na temat techniki i budownictwa. Pod względem dynamiki rozwoju najlepszy był rok 2000, gdy ukazało się 8 nowych tytułów. Natomiast analizując wskaźnik wzrostu podlaskich czasopism naukowych względem czasopism naukowych w Polsce, to wynosi on w latach końcowych 1,14 i 2,02, więc nie jest zbyt wysoki, a w 2008 r. wyniósł 1,91, czyli spadł poniżej 2. W latach 1990–2010 na Podlasiu okazywało się 81 tytułów czasopism naukowych, w tym aż 81% (66 tytułów) ukazało się po 1989 roku i stopniowo wzrastała ich liczba.

Praca Katarzyny Sawickiej-Mierzyńskiej *Białostockie czasopisma kulturalno-literackie po 1989 roku* to bardzo ciekawe opracowanie, które stanowi kontynuację wcześniejszych badań naukowych autorki². Zaprezentowana została charakterystyka siedmiu wybranych tytułów czasopism kulturalno-literackich. Pominięto czasopisma mniejszości narodowych, kilka tytułów już wcześniej omawianych w innych publikacjach, a także „Białostocki Informator Kulturalny” i bibliografię regionalną, które zasługują na oddzielną uwagę.

Wśród wymienionych czasopism znalazły się już zawieszony tytuł: „Witraże”, „Graffiti”, „Kultura” i „Kartki” oraz wydawane przez Książnicę Podlaską: „Bibliotekarz Podlaski”, „Epea” i „Środy Literackie”. Cztery pierwsze omówiono dość obszernie, szczegółowo wymieniając osoby zaangażowane w ich powstanie i okoliczności, w jakich to nastąpiło, a także dokonania na kolejnych etapach rozwoju tych wydawnictw. Historie tych czasopism tak ściśle spletają się z historiami ludzi, którzy je tworzyli w latach 90. XX wieku i początku wieku XXI, że dokumentują *roz-*

ce i materiały, pod red. J. Sadowskiej, K. Sawickiej-Mierzyńskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2013, s. 12.

² *Czasopismo literacko-artystyczne „Kartki” (1986–2006)*, „Bibliotekarz Podlaski” 2009, nr 18/19, s. 89-99; *Wiesław Kazanecki jako pracownik „Kontrastów” i „Białostockiego Informatora Kulturalnego”*, w: *Twórczość Wiesława Kazaneckiego*, red. M. Kochanowski, Białystok 2010, s. 153-174 oraz *Prowincja jako pole aktywności Stowarzyszenia Artystycznego „Kartki”*, w: *Podlasie w literaturze: literatura Podlasia (po 1989 roku). Nowoczesność – regionalizm – uniwersalizm*, red. K. Kościwicz, M. Kochanowski, Białystok 2012, s. 296-321.

wój pluralizmu, wolnego rynku i demokracji w Polsce, a jednocześnie etapy rozwoju twórczości wielu osób współpracujących z poszczególnymi czasopismami. Chętnie zapoznałabym się z pogłębioną analizą opisanych tu faktów i wydarzeń dotyczących białostockich czasopism kulturalno-literackich.

Tytuły „Witraże” i „Środy Literackie” nie zostały wymienione w wykazie czasopism regionalnych ani czasopism naukowych zawartych we wcześniej omówionych pracach tej monografii. Autorka nie podaje również, z jakich zbiorów korzystała przy zbieraniu materiałów do tego artykułu. Jest to o tyle istotne, że Polska Bibliografia Literacka oraz Bibliografia Wydawnictw Ciągłych wymienia tylko nr 1(1994) – [5](1996) czasopisma „Witraże”, a z tego artykułu dowiadujemy się, że ukazał się również nr 6 (1997). Warto by było zadbać o zweryfikowanie danych bibliograficznych.

Druga część monografii prezentuje historie poszczególnych tytułów czasopism. *Roczniki Akademii Medycznej w Białymstoku” w latach 1955–2005* zaprezentowała nam Julita Łobaczewska, która jako jedyna w omówieniu wychodzi poza przyjęty zasięg chronologiczny, co jest uzasadnione znaczącą zmianą tytułu czasopisma na „Advances in Medical Sciences”, która nastąpiła w 2006 roku. Przez 50 lat ukazywały się 52 tomy „Roczników”, które były oficjalnym periodykiem uczelni prezentując jej działalność naukową. Warto podkreślić podjęcie współpracy między redakcją „Roczników” a Biblioteką Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. W wyniku tej współpracy pracownicy Biblioteki opracowali „Bibliografię publikacji naukowych pracowników Akademii Medycznej” za lata 1950–1988 wydaną w 11 suplementach do „Roczników”.

W artykule *Białostoczczyzna – regionalne czasopismo naukowe* została omówiona historia periodyku Białostockiego Towarzystwa Naukowego, którego inicjatorem oraz wieloletnim redaktorem naczelnym był Henryk Majecki. Po okresie przygotowań i organizacji, zabiegania o źródło finansowania i zdobycie przydziału na papier w latach 1982–1985, w 1986 roku ukazał się pierwszy numer „Białostoczczyzny”. Czasopismo regionalne miało wszechstronny zakres tematyczny z przewagą aspektu historycznego, popularyzowało wiedzę o regionie oraz dostarczało informacji o rozwoju nauki, m.in. językoznawstwa i etnografii na terenie województwa białostockiego. Przez cały okres działalności zespół redakcyjny borykał się z trudnościami ekonomicznymi oraz brakiem jedności w zespole redakcyjnym. Z tych obu powodów zakończono jego wydawanie w 2002 roku. Aneksy do artykułu zawierają: „Zmiany w składzie Zespołu Redakcyjnego kwartalnika <Białostoczczyzna> w latach 1986–2002”, „Bibliografię zawartości kwartalnika <Białostoczczyzna> 1986–2002”.

Omówienie „Tygodnika Suwalskiego” Edyty Krzyżanowskiej skupia się na ukazaniu historycznego tła lat 1906–1914, 1924–1935 i po roku 1990, w których ukazywało się to czasopismo regionalne, aby mogło być ponownie wznowione po 1989 roku. Jest to czasopismo kulturalno-społeczne omawiające najciekawsze wydarzenia kulturalne i problemy społeczne, a jednocześnie regionalne reprezentujące i promujące Suwałki oraz Suwalszczyznę.

Praca Marty Piszczatowskiej na temat „Gońca Knyszyńskiego” ukazuje społeczność lokalną, która z ogromnym zaangażowaniem tworzy i wydaje pismo historyczno-kulturalne, co ściśle odzwierciedla historyczną rolę tego miasta od XVI do końca XVIII wieku. Ukazały się 64 numery tego czasopisma głównie w cyklu miesięcznym w latach 1994–2002. Charakter tego pisma najpełniej oddała sama autorka: „«Goniec Knyszyński» bez wątpienia popularyzował i promował historię ziemi knyszyńskiej oraz ludzi z nią związanych współcześnie i w przeszłości. (...) Każdy mógł tu znaleźć coś dla siebie, począwszy od informacji historycznych, etnograficznych, literackich, filozoficznych, religijnych, a kończąc na wiadomościach samorządowych, ekologicznych czy rolniczych”³. Aneks do artykułu obejmuje „Spis treści głównych działów «Gońca Knyszyńskiego»”.

Recenzowana publikacja zawiera wiele cennych informacji o czasopiśmie lokalnych i regionalnych przede wszystkim, dlatego że dotychczas nie zostały one opracowane lub były omówione bardzo pobieżnie. Jednak zabrakło większej rzetelności bibliograficznej. Może w przyszłości będzie okazja do pogłębienia rozpoczętych badań nad czasopiśmiennictwem województwa podlaskiego. Pomimo pewnych zastrzeżeń na pewno jest to wartościowa publikacja dla badaczy bibliotekoznawstwa, a także środowiska lokalnego województwa podlaskiego.

³ M. Piszczatowska, „Goniec Knyszyński”, w: *Prasa regionalna i lokalna na terenie województwa podlaskiego w latach 1989–2010. Szkice i materiały*, dz. cyt., s. 259.